

A magyar – orosz gazdasági kapcsolatok a rendszerváltástól napjainkig

Árok Norbert László

A magyar szakirodalom sajnos hiányt szenved olyan elemzésekben, amelyek áttekintnék az elmúlt évtizedek magyar-orosz gazdasági kapcsolatainak egészét. Reflektálva annak nem csupán minőségi folyamataira, hanem a gazdasági kapcsolatok kiterjedésére is. Természetesen készültek olyan írások, amelyek egy bizonyos szegmenst, vagy időszakot szándékoztak bemutatni, azonban átfogó elemzések nem. Így célom egy olyan dolgozat megírása volt amely, természetesen szerzőjének jelenlegi tudásszintjének tükrében, kísérletet tesz az előbb megnevezett hiány betöltésére.

Hazánk számára az Orosz Föderációval való gazdasági kapcsolataink napjainkra az egyik legmeghatározóbbá váltak. A teljes kereskedelmi forgalmunkat tekintve, Nemzetgazdasági Minisztérium legfrissebb összefoglalója alapján, a második helyet foglalja el az összes partnerünk között. Amennyiben egy folyamatként tekintjük az elmúlt több mint húsz évet, a kereskedelmi kapcsolataink többszörösére bővültek, mindemellett megállapítható az is, hogy a kereskedelmi kapcsolatainkon túl több más területre is kibővült a gazdasági együttműködésünk. Azonban be kell látnunk, a korszakok és azok jellemzőinek kialakulásában nem csupán a reálgazdasági tényezők, hanem a mindenkori magyar kormányok Oroszország illetve külgazdaság politikája is erős befolyással voltak. Tehát mindezek alapján a következő kérdésekre igyekszem megtalálni a választ: 1. Milyen korszakokra bonthatóak az elmúlt több mint húsz magyar-orosz gazdasági kapcsolataink? 2. Mik ezeknek a jellemzői? 3. Milyen területekre terjedtek ki a gazdasági kapcsolatok? 4. Milyen politikai percepciók alakították a gazdasági kapcsolatokat?

A gazdasági kapcsolatok – reálgazdasági tényezők alapján

Az 1.ábra alapján kirajzolódnak az elmúlt több mint húsz év gazdasági kapcsolataink egyes szakaszai. A témában megjelent szakirodalmak többféle felosztást is alkalmaznak,

azonban célravezetőbbnek láttam a statisztikai adatok folyamatként való vizsgálatát és azon belül az egyes szakaszok megkeresését. A szakaszok határainak meghúzását a magyar exportadatok alapján tettem meg, mivel, mint látni fogjuk, az Orosz Föderációból érkező importunk egy állandó faktor, amely befolyással az egyes korszakok kialakulására hatással nem volt.

Tehát a következő négy korszak különíthető el a magyar-országi gazdasági kapcsolatokban: (i) 1989-1994 Az eltávolodás korszaka (ii) 1994-1997 Élénkülő kapcsolatok (iii) 1998-2002 A kapcsolatok újabb mélypontja (iv) 2003- napjainkig Az újratekintés korszaka: fejlődő kapcsolatok, szélesebb körű együttműködés.

1989-1994 Az eltávolodás korszaka

A korszak adatait szemlélve világossá válik: jelentős csökkenés állt be a teljes kereskedelmi forgalomban (2.ábra), A Szovjetunióhoz majd az Orosz Föderációhoz a magyar rendszerváltást megelőző, 30% körül ingadozó export, részesevé a felére csökkent. A korszak jellemzőinek kialakulásában (i) A KGST felbomlása illetve a KGST rendszeren belül kialakult termelési viszonyok és (ii) Az orosz fél gazdasági viszonyainak módosulása állt.

A KGST felbomlása

Mindenek előtt le kell szögeznünk: fő szabályként megállapítható, hogy a magyar-országi gazdasági (kifejezetten a kereskedelmi kapcsolatok) kapcsolatok sokkal nagyobb részben meghatározottak az orosz fél gazdasági helyzetétől és az orosz importpiac helyzetétől.¹ A mintegy 27 tagot számláló KGST működése két, egymással szorosan összefüggő, alapvető jellemző mentén szerveződött: az önállóság illetve a rendszer sugaras jellege.² Az autark gazdaságpolitika, a KGST alapvető elképzelése szerint, a tagországok iparának prevencióját akarta megvalósítani a világpiactól való elzárkózással, tehát egyfajta

---

¹ Köves 2003a: 775

² Köves 2003: 638

stabilizáló funkciót kívánt betölteni. A tagállamok gazdasági tervek alapján szakosodtak bizonyos termékek előállítására. Az egymás közötti árucseré elszámolásában transzferábilis rubelt alkalmazták³. A KGST-én belül valódi interdependenciáról nem beszélhetünk, a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok alapvetően sugaras jellegűt öltöttek. Vagyis az európai tagországoknak intenzív kapcsolata a Szovjetunióval volt, az egymás közötti, vagyis regionális, kapcsolatok a Szovjetunióhoz mérten lényegesen kevesebb volt.⁴ Tehát a KGST-én belül kialakult egy olyan gazdasági szisztéma, amelynek fenntarthatósága a Szovjetuniótól függött⁵ (a rendszer sugaras jellege, illetve a transzferábilis rubelben való elszámolás miatt), vagyis az export és import működésének feltétele, regionális együttműködés illetve a kisebb KGST országok egymás közötti intenzív kereskedelmi kapcsolatainak hiányában, a Szovjetunió megléte. A szovjet gazdaság alapvető betegségeit orvosolni kívánó uszkorenyije és peresztrojka sikertelensége nyomán megindult politikai erózió⁶ majd a Szovjetunió csendes elmúlása a KGST-rendszer működését biztosító alapvető feltétel megszűnéséhez vezetett⁷.

Az orosz fél gazdaságának primitivizációja

Az orosz gazdaság, a (i) Központi iparpolitika kitermelő ágazatot preferáló attitűdje (ii) Az IMF 1992-es ajánlásai nyomán, amelynek megfelelően a Gajdar-kabinet átalakította a gazdaságot (iii) A tőke beruházásoknak csupán a kitermelési/energetikai komplexumba való áramlása (iv) Az 1990 és 1993 között mintegy 25-30 milliárd dollárt elérő hazai tőke menekülése az orosz gazdaságból⁸ egy olyan gazdasági struktúrát alakított ki, amely lényegében a kitermelő/energetikai ágazat (a haditechnika mellett természetesen) és ezen termékek exportjának a jelentős túlsúlyát jelentette, miközben a többi komplexum lassú erózióknak indult.

---

³ Köves 2003: 638

⁴ Köves 2003: 638

⁵ Köves 2003: 641

⁶ Természetesen a Szovjetunió felbomlásához nagy mértékben hozzájárultak az Oroszországon kívüli későbbi utódállamok függetlenedési igényei (különösen a Baltikumban), az USA növekvő katonai nyomása, a demokratikus ellenzék megjelenése. Ám a társadalmi támogatottságot illetve a lehetőséget az alapvető gazdasági problémákkal küzdő szovjet gazdaság megújítását célul kitűző programok sikertelensége vette el.

⁷ Köves 2003: 640

⁸ Pécsi 1994: 135

Az alapvető problémát a primitivizált ipari struktúra okozta valutaszegénység jelentette. A kitermelés volumene (1.táblázat) 1992-höz képest csökkent, jelentős mértékben a nyersolaj és a szén esetében. Ám az export volumene ugyanezen évhez képest jelentősen növekedett. A táblázat megmutatja, hogy miközben az energiahordozók exportvolumene növekedést mutat, addig az ebből származó bevétel (konvertibilis valutában) csökken a megelőző évhez képest. Oroszország alapvetően saját gazdasági helyzetét lehetetleníti el. Hiszen, maga is a világ egyik legnagyobb energiaexportőréként, nagy hatással van ezen termékek világpiaci árára. Viszont a többi iparág erős hanyatlása miatt csakis energiahordozó exportjának volumennövelésével tud nagyobb bevételre szert tenni, ám a volumennövelés csökkenti a világpiaci árakat, amely így törvényszerűen kevesebb bevételt jelent az ország számára.⁹

Visszakanyarodva a dolgozat elején, a KGST rendszer jellemzésénél említett autark gazdaságpolitikához, meg kell állapítanunk: Közép-Kelet Európa KGST tagországai ipari teljesítményében fontos kvalitatív változások zajlottak le. A Szovjetunió által támasztott gép-importigények ugyan mennyiségi szempontból biztonságot jelentettek a Közép-Kelet európai tagállamok ipara számára, ám a tagállamok output-jának minősége fokozatosan kezdett elmaradni a nyugat-európai igényektől, csökkentve ezzel a versenyképességet és a világpiac felé való nyitást.¹⁰ 1991 januárjában megtörtént a konvertibilis valutában (dollárban) való elszámolásra történő áttérés, amely felszámolta az addig létező klíringrendszert amely pedig végképp a kereskedelmi-gazdasági reorientáció és a kapcsolatomlás felé terelte a két felet. A konvertibilis valutában való elszámolás azért járt negatív hatásokkal a magyar export számára, mivel az új elszámolási rendszer (illetve a kereskedelmi és piaci liberalizáció) miatt a hazánkban gyártott termékeknek immár világpiaci versenyfeltételek mellett voltak kénytelenek megméretetni¹¹. A valutaszegény orosz fél, a magyar fél által kínált alacsonyabb minőségű termékek helyett, a nyugati piacok termékeit választotta. Természetesen az orosz fél importpotenciáljának csökkenése (Az orosz import 1991-re 30%-os csökkenést szenvedett el 65 milliárd dollárról 45 milliárd dollárra mérséklődött¹²) is fontos szerepet játszott.

---

⁹ Pécsi 1994: 150

¹⁰ Köves 2003: 639

¹¹ Pécsi 1994: 156

¹² Köves 2003: 643

1994-1997 Fellendülés korszaka

A 5. ábra adatait alapul véve körvonalazódik a kereskedelem kondíciói alakulását alapvetően jellemző kettősség. Miközben sikerült az exportunk volumenét növelni, miközben az Orosz Föderáció részesedése a magyar exportban csökkent. Ám mivel az exportált termékek mennyisége nőtt, így érdemes ezt a korszakot megkülönböztetni az előzőtől, és fellendülésként értékelni. Ez alapvetően nagyobb részt az orosz vámrendszerben kialakult prioritások, illetve kisebb arányban a magyar gazdaság szerkezetváltása miatt alakult így. Azonban ennél sokkalta fontosabb, tárgyalásra érdemesebb helyzet alakult ki az energiahordozó import kapcsán.

Az energiainport kérdése

Az orosz földgázimporttól való függésünk óriási mértékének kialakulása a vizsgált korszakra datálható. Amely, lényegi ismérveiben változatlan, a mindenkori gazdasági kapcsolatok minőségi folyamataitól, a reálgazdasági és politikai eseményektől, független maradt napjainkra is. A 6. ábrából világossá válik, hogy az Oroszországból érkező importunknak a átlagosan a 80%-át az energiahordozók adják, amely az előző korszakhoz képest mintegy 10%-os részarány bővülést jelent. Ezen belül is a legnagyobb részt a földgáz adja. Napjainkra az orosz földgázszállításoktól való függőségünk 93%-ra növekedett¹³.

A magyar gazdaság a vizsgált korszakra, ahogy azt korábban láthattuk, komoly struktúraváltáson ment keresztül, vagyis a nyersanyagigényes ipari ágazatoktól a munkaerő igényes ipari ágazatok felé történt az elmozdulás. Korábban szintén láthattuk, hogy a korábban igen jelentős orosz nyersanyagimport illetve (kevésbé jelentős) gépimport erőteljesen lecsökkent. Ellenben az energiahordozóknál¹⁴ nem ilyen egyszerű a kapott kép, több szempontot is vizsgálnunk kell.

---

¹³ Külkereskedelmi Statisztikai évkönyv, 2009

¹⁴ Az orosz viszonylatban a földgáz illetve a kőolaj a meghatározó, így továbbiakban az energiahordozók kifejezés alatt ezt a két terméket kell érteni.

A magyar gazdaságban az energiafelhasználás részben a korábban már említett szerkezeti változások illetve az energiatakarékosabb-és hatékonyabb technológiák miatt a komplett energiafelhasználás átlagosan 15%-al esett vissza¹⁵, miközben a GDP 16 %-al¹⁶ növekedett. A 3.ábra felhasználásával további, igen fontos megállapításokat tudunk tenni. Ugyan az energiafelhasználás egésze csökkent, ám, az ábra második táblázatából kitűnik, hogy, míg a kőolaj felhasználás csökkent (25%-al¹⁷), nőtt a földgáz felhasználásának aránya. Ez alapvetően két oknak tudható be. Ahogy a 3.ábra harmadik részén látható, földgáz felhasználásának aránya a villamos energia ellátásában a kőolajhoz képest jelentékenyen megnőtt a korszakban. Másrészt a lakossági felhasználásban a lakossági földgázhálózat erőltetett kiépítése miatt¹⁸ szintén megnőtt, ráadásul a teljes lakossági energiafogyasztás jelentékenyen megnőtt. Tehát az ország energiafogyasztása ugyan csökkent, de a földgáz részaránya jelentékenyen megnőtt.

A korszakra az orosz irányú energiahordozó függésünk, néhány százalékpontos ingadozás mellett, 70%-körül alakult. Az okok felkutatásakor ismét külön kell választanunk a földgáz és a kőolaj helyzetét. A magyar energiapolitika alapját 2007-ig képező stratégia, a 21/1993 (IV.9.) OGY rendelet jelenti (a Magyar energiapolitika c. dokumentum alapján készült), amely szerint a magyar kormány legfontosabb feladata az ellátásbiztonság megeremtetése és ehhez kapcsolódóan a forrásdiverzifikáció szintjének növelése. Alapvetően a kőolaj esetében ez sikerült is. A kőolaj beszerzésére (a mai napig) öt lehetőség áll rendelkezésre. A 5 millió tonna /év kapacitású Barátság I vezetéken illetve a Barátság II 10 millió tonna /év kapacitású vezetéken keresztül érkező orosz kőolaj, az ugyanilyen teljesítményű Adria-vezetéken érkező főleg közel-keleti kőolaj, valamint (a költségek miatt kevésbé versenyképes) vasúton és folyamon, amelyekhez hozzáadódik a hazai kitermelés is.¹⁹ Vagyis egy megfelelően diverzifikált (és biztos) ellátásról beszélhetünk. A földgáz esetében már egészen más a helyzet. A földgázellátásunk diverzifikáltságának szintje igen alacsony, amely helyzetnek több oka is fellelhető. Az egyik legfontosabb az infrastruktúra és a forrás kérdése. Összehasonlítva a kőolaj és a földgáz tulajdonságait, láthatjuk, hogy míg a kőolaj eloszlása globális (vagyis nagyszámú kitermelő országa lehet), számos szállítási lehetőség áll rendelkezésre, addig a földgáz eloszlása nem globális illetve, szállítása csak vezetéken keresztül történhet. Magyarország

---

¹⁵ Losoncz, 2004: 100

¹⁶ Ksh.hu

¹⁷ Losoncz 2004: 100

¹⁸ Losoncz 2004: 100

¹⁹ Losoncz 2004: 111

helyzetét ebből a szempontból a következőket állapíthatjuk meg. Egyrészt az Orosz Föderáció a világ legnagyobb földgáz exportőreként²⁰ a legmeghatározóbb forrás ország a térségben. Másrészt a magyar ellátás két vezetékre épül, az Ukrajna felől érkező Testvériség illetve az Ausztria felől érkező HAG vezetékre. Ez a két tényező már alapvetően meghatározta és az egyoldalú függés helyzetébe irányította az országot, hiszen az infrastruktúra már adott, ennek lényeges diverzifikálása igen magas költségekkel járna, amelyet, mint később látni fogjuk, sem Magyarország, sem a nyugati forrásországok, vállalni nem tudtak. Amennyiben a vezetékrendszerek ellátásához kapcsolódó jogi környezetet vizsgáljuk, újabb bizonyítékait lelhetjük fel az előbbi állításnak. A magyar gázellátás két alapvető megállapodáson nyugszik, amelyek a benne foglalt szállítási mennyiség miatt, másrészt a szerződések hosszú időbeni hatálya miatt, hosszú évtizedeken keresztül meghatározta és meg fogja határozni az ország földgáz-dependenciáját. Az orenburgi szerződés 2,8 milliárd m³ földgáz szállítását garantálta az orenburgi gázmezőkről Magyarországra az 1975 június 21 és 1998. december 31 közötti időszakban. Az 1985. december 30-án aláírt, majd 1991. szeptember 9-én meghosszabbított 2008. december 31-ig meghosszabbított jamburgi szerződéssel az orosz fél 2 milliárd m³ földgáz szállítására. Majd 1996-ban egy újabb szerződés került megkötésre szintén a Panrusgas-zal (a jamburgi szerződésben foglalt mennyiség ehhez adódik hozzá) amely 2015 decemberéig lényegében az ország teljes ellátását jelenti (évi körülbelül 10 milliárd m³ földgázt jelent. A magyar földgázfelhasználás 2009-ben mintegy 13 milliárd m³²¹ volt).²² A MOL és az ÖMV 1994-es szerződése alapján megépített és 1996-ban üzembe állított HAG vezeték nem jelent valódi forrásdiverzifikációt. Hiszen egyrészt a megkötött szerződések a Ruhrgas-zal illetve a GdF-el csupán 1 milliárd m³ jelentenek évente (ez 2006-ban 1,76 milliárd m³-re bővült)²³, másrészt ezek a források (a külön számon tartott ukrán importtal egyetemben) döntő többségében az orosz exportföldgáz re-exportját jelentik.²⁴

A fent kialakult egyoldalú importfüggés mind a mai napig létező és megoldatlan probléma. Láthattuk, hogy az ország teljes energiaigénye csökkent, ám ezen belül a földgázé megnőtt, amely alapvetően behatárolta Magyarország lehetőségeit, hiszen Oroszország legnagyobb földgázexportőrként meghatározó nyomást tudott (és tud) kifejteni a térség államaira, így hazánkra is. Másrészt a kialakult szállítási infrastruktúra

---

²⁰ World Economy Outlook 1996: 177

²¹ E.ON Földgáz Trade Zrt

²² Magony 2008:2

²³ Magony 2008:2

²⁴ Ludvig 2008:176

lényegi változtatás nélkül hagyása szintén az orosz relációjú függőség kialakulásához (megmaradásához) vezetett²⁵, amelyhez szorosan kapcsolódik a jogi környezet hatása is.

Az energiaimport kapcsán leszögezhető: a magyar orosz gazdasági kapcsolatok minőségét illetően az erős asszimmetria fokozódott. Hiszen a kialakult hazai struktúra miatt nőtt a földgázigényünk, amely, a fentebb vázolt földgázimport rendszer miatt, erős orosz relációjú függőségbe taszította az országot, az orosz földgázigényünk esszenciálissá vált. Vagyis hazánk egy olyan erősen asszimmetrikus helyzetbe került, amelyben Magyarországnak sokkal nagyobb szüksége mutatkozik az orosz importenergiára mint Oroszországnak a magyar exporttermékekre. Jól mutatják ezt az fontossági asszimmetriát, hogy, például 1996-ban orosz szempontból exportoldalon hazánk 15-ik míg import oldalon csupán a 17-ik helyen áll²⁶. Azonban azt is le kell szögeznünk, hogy más aspektusból közelítve viszont egyenrangú függés alakult ki. Hiszen a primitivizált orosz gazdaságból adódóan számukra is épp olyan fontos volt a (magyar) földgázpiac megtartása, mint a fogadó országoknak az orosz export energiahordozók²⁷.

Tovább fokozódott a külkereskedelmi passzívumunk, amelynek egyrészt jelentős része továbbra is az orosz relációban keletkezik, másrészt ez jelentősen kihat a folyó fizetési mérlegünkre is. 1998-ra az orosz relációban fennálló passzívumunk már elérte a 215 milliárd forintot. Ez az összeg továbbra is mutatja a tisztán készpénzalapú energiavásárlás negatív hatásait, illetve mutatja, hogy export oldalról továbbra sem tudtuk menedzselni a passzívumot.

Érdeemes néhány évet kitekinteni a földgázimport kérdésében. A napjainkig tartó földgázellátási folyamatot alapvetően egy sémában lehet megfogalmazni, amely független volt minden egyes korszak kül – és gazdaságpolitikájától, amelynek fordulópontja a 2006-os ukrán-orosz gázkrízis volt. A 2006-os eseményeket megelőzően, ahogy korábban már láthattuk, a magyar kormányok egyrészt nem teremtették meg a megfelelő

---

²⁵ A helyzet megítélésében a magyar szakirodalom két különböző álláspontot vett fel. Az egyik oldal szerint (például Pécsi Kálmán) stratégiai hibát követett el már az MDF kormány, hogy továbbra is lényegében csak az orosz ellátásra támaszkodik. A másik oldal szerint (például Ludvig Zsuzsa) ugyan nem vitatják az előbbi állítást, de kihangsúlyozzák, hogy a helyzet kialakulásában sokkal inkább szerepet játszottak a gazdasági tényezők, vagyis sem hazánk, sem a nyugati államok nem tudtak megfelelő anyagi forrást előteremteni több vezeték kiépítéséhez. Ebben a kérdésben nem tisztem igazságot tenni. Véleményem szerint a kialakult helyzetben a pénzügyi forrás hiánya mindenképp szerepet játszott, de világos az Orosz Föderáció súlya is, annál is inkább, hiszen az Európai Unió is egyre inkább importra szorult a korszakban, különös képp az orosz földgázra, amely mutatja az Orosz Föderáció meghatározó súlyát a térség földgázellátásában.

²⁶ Réthi 1997 : 907-908

²⁷ Ezt a megállapítást Losoncz (2004) vetette fel, azonban én állítását annyiban módosítottam, hogy ilyen szempontból nem asszimterikus függésről beszélünk (a szerző az általam vázolt állítást szintén asszimterikusként fogja fel.

forrásdiverzifikációt, másrészt az országot nem készítették fel megfelelő tartalékok felhalmozására, amellyel ez ellátásbiztonságot kockáztatták. Lényegében egy igen komoly, egyoldalú függés alakult ki Oroszország irányában. A gázkrízis több tanulsággal is járt hazánk számára.

1. Szükség van megfelelő stratégiai tárolókapacitások kiépítésére (amelyet az OECD már korábban hangsúlyozott ilyen témájú stratégiájában)
2. A KKE-i energiapiac alapvetően több fragmentált rendszerből tevődik össze. Az interkonnektorok kiépítettségének hiánya komoly ellátási probléma²⁸.
3. Ukrajna komoly és instabil faktor az ellátási rendszerben.

Alapvetően ezen a tényezőket a Gyurcsány-kormány is felismerte. A fentebb említett, a krízis kapcsán leszűrt tanulságok esetében két kérdést merült fel: 1. Ki fogja felépíteni és gázzal megtölteni a vezetéket? 2. Ki fogja felépíteni a tározókat? Nyilvánvaló volt, hogy a térség államai nem képesek egy 4-5 milliárd Eurós projektet még együttes beruházással sem kivitelezni, tehát mindenképp egy harmadik félre vannak utalva²⁹. Viszont az is világossá vált, hogy Oroszország megkerülhetetlen tényező.

Oroszország megkerülhetetlenségének egyik bizonyítéka a vezetékes szállításban és főleg annak forrásaiban meglévő orosz dominancia. A tény, hogy az EU nem tudott és nem is tud a KKE-i régió számára működőképes, stabil, Ukrajnát megkerülő, alternatív vezetéket kiépíteni. A Nabucco-t alapvetően Oroszország már a forrásoldalon elzárta a lehetőségektől. Leszögezhető, hogy napjainkban is Oroszország a kezében tartja a Kaszpi-térséget. Egyrészt a szállítási infrastruktúrával, hiszen az exportra szánt földgázt orosz tranzitálással lehet a fogyasztókhoz eljuttatni. Ugyan feltárássra (de még nem kiaknázásra) került a térségben mintegy 39 milliárd m³-nyi tartalék, azonban a korszakban sokalta szerényebb kitermelési teljesítményt tudtak felmutatni³⁰. Így a korszakban elért mintegy 607 tcm-es orosz kitermelés³¹ igen erős stratégiai tényként és lényegében egyedüli biztos forrásként volt jelen. Másrészt a térség politikai rezsimjei patthelyzetben vannak a Moszkvától való függetlenedésben. Hiszen amennyiben attól függetlenül próbálkoznának a

---

²⁸ Deák 2006 : 49

²⁹ Deák 2006 : 52

³⁰ Hegedűs 2008 : 39

³¹ Gergics 2009 : 21

piacra való kilépéssel, úgy elveszítenék Moszkva politikai 'védelmét'. Ezt pedig, különösen az uralkodó rezsimnek instabil belső pozíciójából adódóan, igen hátrányos lépés lenne.³²

A fentiek fényében kell a magyar kormány lépéseit értékelni. Világossá vált, hogy KKE nem tudta a lényegében egyoldalú függőséget az orosz forrástól csökkenteni, mivel számukra egyetlen, biztos forrásként van jelen. Mindemellett nem szabad a Déli-áramlat és a Nabucco közötti megvalósulási esélyek alapján kell distinkciót tenni. Az utóbbi években több szakértő is felhívta a figyelmet arra, hogy a Déli-Áramlat inkább politikai konstrukció mint belátható időn belül megvalósuló beruházás. Ebből a szempontból értékelve a 2007-es, Vlagyimir Putyinnál tett látogatás során az akkor még Kék- Áramlat néven futó projekt, valamint a gáztározók közös építésnek hatásait és lehetőségeinek tanulmányozására vállalt kötelezettség, valamint a 2008 februárjában, Moszkvában aláírt, a Déli áramlathoz való csatlakozást kinyilvánító dokumentum³³ lényegében politikai elkötelezettséget jelentett az orosz fél mellett a földgázellátás szempontjából. A mely a fentiek fényében alapvetően reális volt.

A magyar kormány a tárolók építésére már a krízis évében, legalább is jogszabályi szinten reagált. A 2006. évi XXVI. , a földgáz biztonsági készletezéséről szóló törvényben az országgyűlés elrendelte olyan stratégiai tárolókapacitások kiépítését, amelyek legalább 600 millió m³ és legfeljebb 1200 millió m³ tárolására képesek. Azonban a jogszabály meghozatalát követően érdemi lépés három évig nem történt. Természetesen a gáztározók esetében is igaz a megállapítás, hogy másik beruházó fél bevonása elengedhetetlen. A fentiek tükrében nem tűnik meglepőnek, hogy ezen célra a Gazprom bevonása történt meg. Azonban a MOL-nak egyéni érdeke is fűződött az ügylethez. A MOL alapvetően tevékenységének fókuszát az oroszországi olajmezők kitermelésében való részvételre összpontosította, amelyhez természetesen egy orosz stratégiai partnerre is szüksége volt. Ehhez pedig a legmegfelelőbbnek a Gazprom mutatkozott, amelynek cserébe valamely stratégiai földgázellátási-eszközben kellett részesedést biztosítania.³⁴ 2009 márciusában írta alá a MOL és a Gazprom Export egy 1,3 milliárd m³ tároló kapacitású földgáztároló

---

³² Sz. Bíró 2008 : 29

³³ „A Magyar Köztársaság Kormánya és az Orosz Föderáció Kormánya közötti, a Magyar Köztársaság területén áthaladó tranzit földgázvezeték létesítéséről szóló egyezmény ("Déli Áramlat")”

³⁴ Deák 2006 : 53

kiépítésére vállalkozó 50-50%-ban birtokolt cég létrehozásáról (a terület a Pusztaföldvár-Dús gázmezőn található).³⁵

Tehát világossá vált, hogy nagyobb mértékű forrásdiverzifikáció nem lehetséges, vagyis az orosz forrásoktól még részben sem lehetséges függetlenedni. Azonban mindezek felül komoly előrelépés történt az ellátásbiztonság növelése felé.

1998-2002 A kapcsolatok újabb mélypontja

Az 1998 és 2002 közötti időszak egyértelműen a gazdasági kapcsolatok újabb hanyatlásának időszaka. A 7.ábrából látható, hogy csak 2003-ra sikerült elérni a válság évében illetve 2004-ben elérni az azt megelőző év magyar Orosz Föderációba irányuló exportteljesítményt. Hangsúlyozom továbbra is, hogy az Oroszországból érkező importunk lényegében változatlan maradt, az nem volt kihatással a korszak jellemzőire.

A 2. táblázaton nyomon követhető az Oroszországba irányuló exportunkkal történtek. A válság kitörésének hónapjában csupán fele volt a magyar export volumene az előző hét hónap átlagának. Viszont szeptemberre lényegében leállt a magyar, Oroszországba irányuló exporttevékenység, mivel, mint ahogy a táblázatból láthatjuk, alig emelkedett 10% fölé az exportvolumen az előző hét hónap átlagához képest. A év végére pedig mindösszesen 54,6%-ot ért el a magyar orosz relációjú export volumene. Mindemellett megjegyzendő, hogy az Oroszországba irányuló exportunk szeptember és december között lényegesen elmaradt a FÁK-on kívüli országok átlagos exportjától.³⁶

A gyenge magyar exportteljesítményre részint választ ad a Délkelet-Ázsiából begyűrűző pénzügyi válság, hiszen Oroszország behozatala 1998. szeptember és december között 50%-a volt a válság előtti hónap átlagának.³⁷

Azonban a válság a válságot folytatódó gyenge magyar exportteljesítmény más kevésbé fogható az orosz reálgazdasági kondíciókra. Az orosz reálgazdaság alapvetően gyorsan túljutott a válság hónapjain, 1999 márciusára elérte a válság előtti szintet a GDP szintje, 2001-re már 5,1%-os, 2002-re 4,7%-os növekmény volt elkönnyvelhető. A folyó

---

³⁵ Origo 2009

³⁶ Réthi 2000: 453

³⁷ Réthi 2001: 452

fizetési mérleg 1999-ben már aktívumot könyvelhetett el, amely 2002-re a GDP 8,9%-nak volt megfelelő, ezzel szoros összefüggésben az orosz export pedig 2003-ra már 26,2%-al bővült.³⁸ Mindehhez hozzátartozik, hogy a válság okozta rubelgyengülés másrészt az 1998 után megvalósított árfolyam politika (vagyis a rubel mesterséges alulértékelése) a növekvő teljesítményű ipar termékeinek piacot teremtett, amely jelentős importhelyettesítést tett lehetővé³⁹. Mindemellett az orosz piacon egyelőre még mindig a legmeghatározóbb termékcsoporthoz a gépek és egyéb berendezések adták, a magyar piac pedig ezeket a modernizációs igényeket nem tudja kielégíteni. Az orosz piac ebben a korszakban is modernizációs igényeit a nyugati államokból elégítette ki. Oroszország 2001-ben háromszor annyi árut importált az EU-ból (Németországból egyedül két és félszer annyit), mint a CEFTA tagországokból. Olcsó tömegtermékeket pedig Kínából importált az Orosz Föderáció⁴⁰. Az orosz felvevőpiac a korszakban még inkább volt nevezhető potenciálisan nagyknak. A problémát valójában az okozta, hogy ugyan valamelyest nőttek a reáljövedelmek, ám inkább strukturális átalakulás, vagyis a drágább és jobb minőségű tartós fogyasztási termékek felé való elmozdulás, volt jellemző.⁴¹

Mindezek ellenére a 3.táblázat már árnyalja a képet, amely megmutatja, az előző évnél hány százaléka volt az azt követő év. Láthatjuk, hogy a válság előtti évnél csupán 37%-a magyar exportvolumen miközben a teljes orosz import 44%-a volt az válság előtti évnél. Ugyanezen összehasonlításban az Európai Unió tagállamainak orosz relációjú exportcsökkenése 43%-os volt, amely nagyjából megegyezik a teljes orosz importcsökkenéssel.⁴² Ugyanígy, 1999 és 2000 kivételével (bár itt figyelembe kell venni, hogy alacsony volt maga a bázisév is), a magyar export növekménye alulmúlta az orosz import növekményét. A gátló tényezők másik jelentékeny csoportját inkább a piacszerzési, vállalati piacszerzési stratégiai hibákban kell látnunk. A korszakban a szabadabb importviszonyok az orosz fogyasztók az eddig előlük elzárt nyugati cikkek felé fordultak, amelyet a nyugati cégek aktív PR és- reklámmunkával erősítettek fel. A nyugati cégek már 1992-től hozzáfogtak exportálni termékeik helyi értékesítéséhez, vagyis márkabolt hálózatok, áruházak kiépítését kezdték meg, amelyet a magyar szereplők szintén nem tettek meg. Az orosz piacon a termék ára mellett a fizetési feltételek is meghatározóak. A nyugati cégek halasztott fizetést is megengedtek az orosz szereplők

---

³⁸ Weiner 2004 : 1

³⁹ Köves 2003a : 775

⁴⁰ Köves 2003a : 776

⁴¹ Weiner 2004 : 11

⁴² Réthi 2000 . 456

számára, míg a magyar piaci szereplők sokkal rugalmatlanabb, leginkább előfizetési feltételeket szabtak meg, amely szintén csökkentette a magyar termékek versenyképességét. Ráadásul a magyar exportőr cégek között igen nagy a fluktuáció, vagyis a szereplők gyorsan cserélődnek.⁴³ ⁴⁴ Tehát láthattuk, hogy az orosz gazdaság, egyébként meghatározó, reálgazdasági kondícióin túl a magyar fél más természetű hibái, a korábbiaknál sokkalta erősebb negatív hatást fejtettek ki hazánk teljesítményére.

2003-2009 az újrakezdés korszaka: fejlődő kapcsolatok, szélesebb körű együttműködés

A korszak részletes jellemzőinek tárgyalása előtt már leszögezhető: a 2003 és 2009 közötti időszakot a kereskedelem (itt elsősorban a magyar orosz relációjú exportra kell gondolni) bővülésén túl egy sokkal szélesebb gazdasági és politikai együttműködés jellemezte. Bár az ország teljes FDI kihelyezésében és beáramlásban alacsony szintet képvisel, de a volumene mindenképp nőtt az megelőző korszakokhoz képest. Ráadásul a magyar fél sokkal aktívabban vesz részt széles skálájú orosz projektekben.

Bővülő export

Konstatálható, hogy a vizsgált korszakban jelentősen növekedett hazánk exportteljesítménye (8.ábra) . Az előző korszak vége (2002) és a most vizsgált korszak vége (2009) között mintegy 81%-os magyar orosz relációjú exportbővülésnek lehettünk szemtanúi. Ugyan a vizsgált korszakban jelentkező átlagos magyar export növekedési rátája (124%) ugyan még mindig elmarad az orosz import növekedési rátától (134%), de már csupán 10%-pontban tér el. Oroszország 2009-re az összes forgalmat tekintve második, export szempontjából a tizedik és importunkat tekintve a második legfontosabb partnerünké vált⁴⁵. Azonban a korszakban, a kereskedelmi kapcsolatokon túl, lényegesen

---

⁴³ Réthi 1997:911-912

⁴⁴ Ezen megállapításait Réthi Sándor még egy 1997-es tanulmányában fejtette ki. Ám véleményem szerint ezek az állapotok a válság után is tetten érhetőek (illetve Réthi későbbi tanulmányaiban is utal rá).

⁴⁵ Nemzetgazdasági Minisztérium, Országismertető: Oroszországi Föderáció 2009

bővültek a magyar-orosz gazdasági kapcsolatok egyrészt a FDI kihelyezések, mind a különböző állami projektekben való részvétel útján.

Működőtőke szerepe

Az OFDI és az IFDI⁴⁶ áramlások a két ország gazdasági kapcsolataiban természetesen nem ezen korszak vívmánya, ám annak intenzitásának jelentős növekedése ezen korszakra tehető. Mindemellett ebben a korszakban jelent meg a mindenkori magyar kormány részéről a közvetlen tőkebefektetések import és exportjának erősítése, mint a gazdasági kapcsolatok szorosabbra fonásának modern eszköze.

Az Oroszországból részesedése a magyar IFDI-ből alacsony a korszakban. Azonban míg az előző korszak orosz relációjú működőtőke beáramlásának átlagos értéke 53,6 millió Euró volt, addig a jelen korszaké 241,24 millió Euró volt, vagyis 70%-os bővülésnek lehettünk szemtanúi. Az orosz pénzügyi válság utáni évek trendje hasonló jellemzőkkel rendelkezett mint az előző fejezetben tárgyalt kereskedelmi ügyletek esetében. A 4.táblázat a teljes orosz OFDI növekményét hasonlítja össze az Oroszországból hazánkba érkező IFDI növekményével. Ebből nyilvánvalóvá válik, hogy a válság utáni igen magas növekedési rátát produkáló teljes orosz OFDI-t jelentősen alulmúlja az ebből hazánkba beáramló IFDI növekedési rátáját (kivétel a 2000 és 2001 közötti időszakot, bár itt a bázisév rátája igen alacsony). Azonban 2003 és 2004 között már csak néhány százalékponttal marad el a tőkebeáramlás a teljes orosz tőkekihelyezéshez képest. Tehát megállapíthatjuk, hogy mint volumenében, mind annak átlagos növekedési rátájában, mind a növekedési ráták évenkénti alakulásában a jelen korszak egy aktívabb, fejlődést mutató korszak az előzőhöz képest.

Közép Kelet Európa (továbbiakban KKE) az orosz OFDI tradicionális célpontja⁴⁷. Alapvetően a nyersanyag igényes cégek, tehát az olaj és gázipari valamint a kohászati cégek képviseltetik magukat a legnagyobb volumennel az OFDI kihelyezés szempontjából. Azonban az UNCTAD összeállította azon 25 cég listáját, amely 17,2 milliárd dollár fölött

---

⁴⁶ A rövidítés az Outward Foreign Direkt Investment illetve az Inward Foreign Direkt Investment takarja, vagyis az előbbi esetében az Oroszországból hazánkba, míg az utóbbi esetben a hazánkból Oroszországba áramló beruházások mennyiségét jeleneti.

⁴⁷ Case study on outward foreign direct investment by Russian enterprises 2005 : 5

ruházott be az adott időszakban KKE-ban. Ezen listára mindösszesen két orosz TNC, a Lukoil és a Norlisk tudott helyet foglalni. A Gazprom csak a 10 milliárd dollár alatti beruházásokat eszközölő TNC-k listájára került fel. Természetesen egyéb típusú TNC-k is képviseltetik magukat, ám alapvetően az előbbi kettő jelenléte a legjellemzőbb KKE-ban. Az orosz olaj –és gázipari cégeket KKE-ban két cél motiválja, a piacszerzési (market-seeking) illetve a hatékonyságnövelési (efficiency-seeking) igények. Vagyis közelebb kerüljenek a végső felhasználó piacához, hozzájussanak az ő termékeik szempontjából nagyobb hozzáadott értéket termelő infrastruktúrához (például az olajfinomítókhoz való hozzáférés csökkenti a logisztikai költségeket) és, ami a legfontosabb, az előbbieket útján a teljes ellátási hálózathoz, a kitermeléstől a végfelhasználókhoz való eljutásig, kontrolálni tudják a teljes ellátási láncot. Az EU csatlakozás különösen a kohászati illetve fémipari cégek szemében értékelte fel KKE-t, hiszen az ezen régióban való terjeszkedést, mivel így lehetővé válik az importkvóták bizonyos mértékű 'kijátszása'. További, bár sokkal szubjektívabb motivációjuk a az előző érából megörökölt kapcsolatrendszer és tapasztalatok versenyelőnyökhöz (competitive advantage) juttatják őket.⁴⁸ Azonban, mint korábban láthattuk, a KKE-i régió nem Oroszország legpreferáltabb célpontja.

A visegrádi négyek ország csoporton belül Magyarország a második legfontosabb célország az orosz OFDI számára.⁴⁹ Míg a többi ország esetében szinte kizárólagosan a stratégiai jelentőségű ágazatok irányt érdeklődnek, addig hazánkban az előbbieket mellett szélesebb spektrumban investálnak az orosz TNC-k, részt vesznek a bankszektorban, a gépgyártásban, vegyiparban stb. Hazánkban legnagyobb orosz beruházóként a Gazprom, amelynek a korszakra négy különböző beruházása volt. A legfontosabb, már 1994-óta létező Panrusgaz, amelyben 40%-os részesedéssel szerepelt a Gazexport leányvállalaton keresztül, a MOL 50%-os és a Brit Virgin szigeteken regisztrált Interprocom & Co. Ltd 10%-os részesedése mellett. A Gazpromnak 25,52%-os részesedése volt 2005-ig az Általános Értékforgalmi Bankban, amelyet 2005-ben teljes mértékben eladott a korábbi Panrusgaz vezér, Megdet Rakhimkulov tulajdonában álló Kafijat Trading and Consulting Ltd-nek. Természetesen a Gazprom eladása nem jelentette az ÁÉB-ből való teljes kivonulást, hiszen az új részvényhányad-tulajdonos Gazprom közelségén túl a bank 18,1%-os részesedéssel rendelkezik a Gazprom által résztulajdonolt DKG-east Co. Ltd-ben, amely a magyar olaj – és gázipar legfontosabb szállítója. A Gazprom 2002-óta nem rendelkezik részvénycsomaggal a BorsodChem-ben illetve a Tiszai Vegyi Kombinátban,

---

⁴⁸ Weiner 2006 : 7

⁴⁹ Ludvig 2008 : 174

azonban a részvénytársaságok olyan, Ausztriában bejegyzett cégekhez kerültek, amelyek, amelyek több szálon kapcsolódnak a Gazpromhoz.⁵⁰ A másik fontos szereplő a Lukoil, amely a Gazprommal ellentétben, kizárólag a magyar olajiparban érdekelt. 2003 szeptemberében alakult meg a Lukoil Downstream Magyarország Kereskedelmi Kft, amely 2005-re már 26 töltőállomást üzemeltetett országszerte. A 2009-es évben a legnagyobb értékű részvény formájú működő tőkebefektetés Oroszországból érkezett (az MNB ezt még nem jegyezte az elérhető statisztikájában 14. táblázat). A Nemzetgazdasági Minisztérium 2010 március 13-án elkészült elemzése szerint ennek a legnagyobb részét a Szurgutnyeftyegegaz által⁵¹, az OMV-től felvásárolt 21,2%-os részvénytársaság jelentette. Az olaj és gézipari cégekhez volumenében nem mérhető, ám ennek ellenére számottevő szerepet játszik a hazánkba áramló működőtőkében az orosz állam. 2007 februárjában vásárolta meg a Borisz Abramovics résztulajdonában álló Airbridge Zrt. A részvénytársaságot 160millió forintért vásárolta meg az orosz üzletember cége, mindemellett 30 milliárd forintos kötelezettséget vállalt, amely mögött az állami külgazdasági – és fejlesztési bank, a Vnyesnyekonombank állt⁵². Azonban 2009-ben a teljes megvásárolt részvénytársaságon belüli 49%-os Abramovics-pakettelt a Vnyesnyekonombank vette át⁵³, így az orosz állam lényegében résztulajdonossá vált a MALÉV-ban.

Magyarország vállalatai alapvetően sokkal kisebb volumenű FDI-t eszközölnek Oroszországban, mint az ellenkező relációban. A teljes magyar OFDI állománynak 2008-ban csupán 1,6%-a érkezett az orosz gazdaságba. Azonban jelen esetben is bővülést regisztrálhatunk, amely 2002-höz viszonyítva 2008-ban meghaladta a 93%-os rátát. Hazánkra is a TNC-k szerepvállalása a jellemző Oroszországban. Ezen nagyvállalatok főként az energetikai, pénzügyi, építőipari illetve mezőgazdasági és gyógyszeripari területen tevékenykednek. Magyarország egyik legsikeresebb beruházása, az orosz RussNeft-el közösen kiaknázott Zapadno-Malobalik (ZMB) mező, ahol a MOL-ra jutó olajtermelés (50%) átlagosan 15.000 hordó volt naponta 2009-ben. Az év során két kút került lefűrésra, így 2009 végén 216 (termelő, besajtoló és rétegvíz kitermelő) kút működött a ZMB mezőn.⁵⁴

---

⁵⁰ Weiner 2006 : 14

⁵¹ Maga az ügylet azóta is komoly ellentételekkel terhes, hiszen a MOL alapvetően pénzügyi befektetőnek tartja a céget, a MOL döntéseibe, kapacitásaihoz való hozzáférésnek teret ne engedett.

⁵² Népszabadság Online 2007

⁵³ Hvg.hu 2009

⁵⁴ Éves jelentés – Mol Zrt. 2009

Egy, a Nemzetgazdasági Minisztérium által készített jelentés szerint a magyar cégek számára későbbi befektetési lehetőségként jelölte meg a négy orosz nemzeti fejlesztési programot (lakásépítés, mezőgazdaság-élelmiszeripar, egészségügy, oktatás). Ezeiken belül, a minisztérium értékelése szerint, már tartós érdeklődés volt tapasztalható (a vizsgált korszakban) a lakásépítési projektek, az egészségügyi infrastruktúra modernizáció valamint az állattenyésztés fejlesztését előírányzó projektek iránt.

A gazdasági kapcsolatok – politikai tényezők alapján

A mindenkori magyar kormányok politikája, a reálgazdasági tényezők mellett, egyrészt hatással voltak a különböző gazdasági faktorok által körvonalazott korszakok kialakulására, másrészt híven tükrözik is azokat.

A kapcsolatok intenzitásának számszerűsített adatai már árulkodóak (5.táblázat). Csupán a találkozók mennyiségét szemügyre véve kirajzolódnak szinte pontosan ugyanazok a korszakhatárok, mint amelyeket a gazdasági tényezők alapján kaptunk. Látható, hogy az egyes kormányok milyen hangsúlyt fektettek Oroszország-politikájukra. Az egyes kormányciklusok minőségi folyamatai pedig tovább árnyalják a képet. Az egyes ciklusok összehasonlításakor látható, hogy az adott kabinet minél fontosabb szerepet adott az Orosz Föderációnak, annál inkább tolódtak el a találkozók a magasabb (miniszteri) szint felé, miközben az állam illetve kormányfői látogatások száma is növekedett. Ugyanezen analógia igaz a gazdasági tárgyú találkozók számának összevetésekor.

A összességében megállapítható, hogy mind az Antall – és Boross, mind a Horn- illetve Orbán-kormány külgazdaság-gazdaságpolitikájából egyértelműen hiányzott a kidolgozott stratégia az orosz piac relációjában. Ez a tény hatással volt az élénkülő kapcsolatok korszakának nagyobb mértékű magyar exportfejlődésének elmaradásában, illetve a válság utáni nagy mértékű piacvesztésben és igen lassú növekedésben egyaránt. Ezt jól illusztrálják a következők. A magyar export $\frac{3}{4}$ -e, a teljes külkereskedelem 70%-a bonyolódott az EU15 tagországokkal, miközben az USA-val 1999-ben az összforgalmunk 4,3%-a bonyolódott. Japánnal és Kínával a teljes kereskedelmi forgalmunkban az export-import részaránya az előbbi esetében 1:14-hez az utóbbi esetében pedig 1:19-hez. Az oroszországi adatokat már korábban ismertettem. Tehát az EU-val folytatott

külkereskedelmünk konzekvens és, ami a legfontosabb, gyakorlatelemeket is tartalmaz, amely az ezen országsoporttal bonyolított külkereskedelmünk sikertörténete is. Tovább gondolva ezt a megállapítást világossá válik, hogy a fentebb felsorolt országok esetében megjelenő igen gyenge adatok mögött a kidolgozott és megfelelően végrehajtott stratégia hiánya áll⁵⁵. Ez a stratégia, többek között, kézzel foghatóvá válik például, hogy a többségi állami tulajdonú kereskedelmi bankok nem finanszírozták a keleti piacokra irányuló exportot. A magyar kivitel szétagolt, vagyis nem mindig áll rendelkezésre megfelelő árualap, arról az állam nem gondolkodik. Ezzel összefüggésben igen nagy hatású a kereskedelmi képviselő nem megfelelő gazdaságdiplomáciája, az ügyletek lebonyolításáért felelős bank megjelölésének hiánya.⁵⁶

Ugyan a Medgyessy-kormány programjában⁵⁷ Oroszország még csak kontextuálisan (vagyis a NATO-hoz fűződő viszonyának tükrében) jelöli meg olyan orszákként, amely felé viszonyunkat javítani kell. Azonban az első Gyurcsány-kormány programjában⁵⁸ már igen fontos partnerként jelölte meg az Orosz Föderációt. Ugyan kidolgozott Orosz Föderációt-t érintő stratégiával nem rendelkezett, sokalta átgondoltabb, és összes elődjéhez képest aktívabb Oroszország-politikát folytatott.

Láthattuk, hogy, különösen a Gyurcsány-éra alatt, jelentősen megnövekedett a kormány vagy államfői találkozók száma. A magas szintű találkozók számának növekedése hozzájárult a magyar-orosz gazdasági kapcsolatok normalizálódásában majd fejlődésében. Ennek oka Vlagyimir Putyin két elnöki ciklusa alatt kialakított hatalmai struktúrában keresendő. Putyin első ciklusa alatt helyreállította a Jelcin-éra alatt széthullott hatalmi vertikumot, újra központosította az országot, ezzel párhuzamosan pedig leszámolt az oligarchák hatalmával. Második elnöki ciklusára már szinte a tekintélyuralmi rendszer-t idéző központosítást hajtott végre. Miközben az elnöki adminisztráció emberei sorra foglalták el a meghatározó gazdasági pozíciókat (például Dimitrij Medvegyev a Gazprom igazgatótanácsának elnöke vagy Alekszej Kudrin miniszterelnök helyettes, pénzügyminiszter, a Vnyestorgbank igazgatótanácsának elnöke lett)⁵⁹. Tehát nagyon erős gazdasági szerepvállalás lett jellemző az államra (a szakértők által manapság szívesen alkalmazott szóval élve „becsatornázásra” került a gazdaság összes fontos eleme). Tehát a

---

⁵⁵ Réthi 2000 : 465

⁵⁶ Réthi 1997 : 910-911

⁵⁷ „Cselekedni, most és mindenkiért! A nemzeti közép, a demokratikus koalíció kormányának programja Magyarország 2002-2006”

⁵⁸ „Lendületben az Ország – A Köztársaság Kormányának Programja az Igazságos és Szabad Magyarorszáért”

⁵⁹ Bába 2009 : 14-15

magas szintű és intenzívebb állami kapcsolatok, ha direkt módon statisztika adatokkal nem is alátámaszthatóan, mindenképp hozzájárultak a gazdasági kapcsolatok ismételt fejlődéséhez.

A korszakban a magyar kormányok igyekeztek a gazdasági kapcsolatok fejlődésének jogi alapját is megteremteni. Számos, a korábbi korszakokhoz képest jelentékenyebb mennyiségű, egyezmény született meg. A Medgyessy-kormány első ilyen lépése a 2002 december 20-án, Moszkvában aláírt, a kétoldalú idegenforgalom fejlesztését célzó egyezmény⁶⁰ volt. Az EU csatlakozás utáni kondíciókhoz való alkalmazkodás címén írta alá 2005. február 16-án Moszkvában a magyar és az orosz fél az új gazdasági együttműködési megállapodást.⁶¹ Ennek legfontosabb vívmánya a Magyar-Orosz Gazdasági Együttműködési Kormányközi Bizottság (KKB) életre hívása. ezen alapegyezmény mellett több ágazati egyezmény is született, úgy mint a Szocsiban 2006, szeptember 18-án aláírt mezőgazdasági kormányközi egyezmény⁶², amelyben a felek a korábbi ilyen tárgyú szerződésen túlmutató, a kölcsönös tőkebefektetést célzó vállalatokat is tettek. Mindemellert megállapodás született szintén 2005-ben az Orosz Föderáció és Innovációs Szövetségi Ügynöksége és a Magyar Köztársaság Kutatási és Technológiai Hivatala között a nanotechnológia területén folytatott együttműködésről.⁶³

Alapvetően megállapítható, hogy a Bajnai Gordon vezette kormány már egy inkább semleges pozíciót vett fel Oroszország irányában. Azonban a Bajnai-kormány a fentebbi szempontok alapján nehezen tehető elemzés tárgyává több okból is: (i) Sokalta rövidebb idejű ciklust töltött be mint elődjei. (ii) Bizonyos partikuláris helyzet megoldását kapta feladatul (válságkezelés), ezért nem volt feladata széles (külgazdaság)politikai program kidolgozása. Mindemellert Moszkva sem tartotta olyan stratégiai szövetségesnek, mint Gyurcsányt. Mi sem mutatja ezt jobban, mint a 2009. áprilisában lemondott magyar kormányfőt Vlagyimir Putyin ugyanezen év novemberében személyesen látta vendégül, miközben Bajnai Gordon hivatali ideje alatt egyszer sem látogatott Moszkvába vagy látta vendégül az orosz kormány illetve államfőt. A földgázimport kapcsán a Bajnai-kormány már konfrontatívabb hangnemet ütött meg Oroszország irányában, hiszen 2009. július 13-

---

⁶⁰ „Egyezmény a Magyar Köztársaság Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között az idegenforgalmi együttműködésről”

⁶¹ „Gazdasági együttműködési megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között”

⁶² „Megállapodása Magyar Köztársaság Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériuma és az Oroszországi Föderáció Mezőgazdasági Minisztériuma között a mezőgazdaság és az élelmiszeripar terén megvalósuló együttműködésről”

⁶³ Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról 2006

án aláírta öt ország képviselőivel a Nabucco gázvezeték támogató egyezményt. Azonban látni kell, a mindenkori magyar kormány, a politikai attitűdöktől és szándékoktól függetlenül, az Európai Unió szabta keretek, meghatározó közösségi áramlatok, behatárolják a mozgásterét.

Így ezek fényében kell értékelni a Bajnai-kormány cselekedetét. Az ankarai konferencia, amelyen került sor a szerződés aláírására, a Nabucco ügyének épp egy intenzív periódusa volt. Hiszen sikerült Törökország igényeit a tranzitálás kapcsán csökkenteni, illetve az akkor beiktatott bulgáriai kormány is elhatárolódott a Déli Áramlattól. Mindemellett a találkozón az Európai Bizottság elnöke, J.M. Barroso illetve az Egyesült Államok is képviseltette magát⁶⁴. Tehát az intenzív periódus egy meglehetősen komoly összeurópai akaratnyilvánítás is volt, amely alól a magyar kormány sem találhatott kibúvót.

Összegzés

Láthattuk, hogy a kereskedelmi kapcsolatok alapján a magyar-orosz gazdasági együttműködés négy korszakra bontható – amelyeket a reálgazdasági tényezők is alátámasztottak. A korszakok vizsgálata során az is világossá vált, hogy a reálgazdasági faktorokon túl egyéb piacszervezési, üzletpolitikai tényezők is komoly befolyással voltak a kondíciók kialakulásában.

Az Orosz Föderációval zajló gazdasági kapcsolataink, amennyiben egy folyamatként tekintünk az elmúlt több mint húsz évre, a kereskedelmi kapcsolatokon túl, egyéb együttműködési területekre is kibővültek. Bár nem újkeletű jelenség, azonban a negyedik korszakra, az megelőző évekhez képest, jelentősen nőtt az Orosz Föderáció által hazánkba kihelyezett FDI mennyisége. Mindemellett a magyar cégek is bevonásra kerültek orosz állami projektekbe. A magyar-orosz gazdasági kapcsolatok politikailag erősen meghatározottak. Láthattuk, hogy, az orosz politikai rendszer erősen centralizált struktúrája miatt a magas szintű találkozók nagyobb száma hozzájárul a gazdasági kapcsolatok élénkítéséhez. Szemléletes módon bizonyítottuk, hogy az átgondolt Oroszország politika

---

⁶⁴ Index 2009

(még dokumentumban lefektetett külgazdasági irányelvek, koncepciók hiányában is) képes növelni a külkereskedelmi teljesítményt, szélesíteni a gazdasági együttműködés területeit.

A jövőre nézve nehéz előrejelzésekbe bocsátkozni, a jelenlegi kormány tevékenységéből még nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni. Mind hazánk, mind az Orosz Föderáció még mindig a válság utóhatásait érzi, illetve, annak lakossági felvevőpiaca még mindig csak potenciálisan nagy. Azonban a K+F területén több potenciál is fellelhető. Az energiaimport kérdése, véleményem szerint, az EU környezettől függetlenül, lényegi elemeiben változatlan tényező marad.

Felhasznált irodalom

Szakirodalmak

A Mol-papírok vásárlása nem okozott nagy megterhelést az oroszoknak. *Hvg.hu* 2009. március 31. http://hvg.hu/gazdasag/20090331_kommerszant_mol (utoljára letöltve: 2011.03.24.)

A nemzeti jelleget meg kell őrizni - Abramovics viszi a Malévot. *Népszabadság Online* 2007. február 9. <http://nol.hu/archivum/archiv-434803> (utoljára letöltve: 2011.03.05.)

A Nemzeti Megújulás Programja (1990). Magyar Köztársaság Kormánya: Budapest 48-51, 177-184.old.

A Szurgut az olaját finomíttatná a Molnál? *Napi Gazdaság* 2009.április 20. <http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&nID=404074> (utoljára letöltve: 2011.03.05.)

Bába, Iván (2009): A putyini Oroszország bel – és gazdaságpolitikájának kialakulása és főbb elemei. *Külügyi Szemle* 2009/2. 13-24.old.

Bajnai aláírta a Nabucco-megállapodást. *Index.hu* 2009. július 13. http://index.hu/gazdasag/2009/07/13/bajnai_alairta_a_nabucco-megallaposat/ (utoljára letöltve: 2011.04.06.)

Bajnai: "Írány Románia és Oroszország!". *Piac és Profit* 2008. december 23.

http://www.piacprofit.hu/gazdasag/valsag/bajnai_irany_romania_es_oroszorszag.html

(utoljára letölve: 2011.04.05.)

Bajnai: a válságból az együttműködés jelenthet kiutat. *Népszabadság Online* 2010. január

29. http://www.nol.hu/gazdasag/bajnai_a_valsagbol_az_egyuttmukodes_jelenthet_kiutat

(utoljára letölve: 2011.04.02.)

Case study on outward foreign direct investment by Russian enterprises (2005). *United Nations Commission on Enterprise, Business Facilitation and Development*

www.unctad.org/en/docs/c3em26d2a4_en.pdf (utoljára letöltve: 2011.03.12.)

Darvas Zsolt – Szapáry György (1999): A nemzetközi pénzügyi válságok továbbterjedése különböző árfolyamrendszerekben. *MNB Füzetek* 1999/10. 1-44.old.

www.mnb.hu/.../ENMNB/.../mnb_mnb_fuzetek/mnb WP1999_10/ mf1999_10.pdf

(utoljára letöltve: 2011.02.12.)

Deák András (2006): Diversification in Hungarian Manner: The Gyurcsány Government's Energy Policy. *International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs* 2006/3-4. 44-56.old.

www.sfpa.sk/sk-hu-euroforum/doc/04_deak.pdf (utoljára letöltve: 2011.03.14.)

Gergics, Gábor (2009): Oroszország egyedülálló pozíciója az energiarendben. *Nemzet és Biztonság* 2009.május. 19-29.old. neb.kezek.hu/letoltes.php?letolt=242 (utoljára letöltve:

2011.03.12.)

Hamar, Judit (2000): Magyarország külkereskedelmének 1988-1998 közötti alakulása és az EU-csatlakozás várható hatásai. *MTA KTK/IE Műhelytanulmányok* 2000/1. 5-71.old.

<http://econ.core.hu/doc/dp/dp/mtdp001.pdf> (utoljára letöltve: 2011.03.02.)

Kheyfets, Boris (2008): Russian investment Abroad. The basic flows and features. *MTA VKI Working Papers* Nr. 184. 2008. 2-24.old. <http://www.vki.hu/workingpapers/wp-184.pdf> (utoljára letöltve: 2011.03.19.)

Köves, András (2003): A KGST-kereskedelemtől az EU-csatlakozásig. A kereskedelmi reorientáció néhány főbb kérdése a rendszerváltó országokban, különös tekintettel Magyarországra, I. *Közgazdasági Szemle* 2003 július-augusztus. 635-653.old.

Köves, András (2003): A KGST-kereskedelemtől az EU-csatlakozásig. A kereskedelmi reorientáció néhány főbb kérdése a rendszerváltó országokban, különös tekintettel Magyarországra, II. *Közgazdasági Szemle* 2003 szeptember. 765-778.old.

Losoncz, Miklós (2004): A magyar kormányok kőolajjal kapcsolatos politikája az 1990-es évtizedben és a harmadik évezred elején. *Politikatudományi Szemle* 2004/3. 98-117.old.

Ludvig, Zsuzsa (1994): Oroszország külkereskedelme a Kelet-Európai országokkal. *Kereskedelmi Szemle* 1994/8. 35-42.old.

Ludvig, Zsuzsa (1998): Oroszország külkereskedelme – valóban az átmeneti időszak sikertörténete? In: Dimák Márta (szerk.): *Oroszország a világgazdaságban*. Aula: Budapest 81-161.old.

Ludvig, Zsuzsa (2008): Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. Akadémiai Kiadó: Budapest

Magai Ágnes (2008): A magyar külkereskedelem szerkezetének változása a rendszerváltástól napjainkig. *ECOSTAT Műhely* 2008.március. www.ecostat.hu/download/.../ECOSTAT_muhely_080331.pdf (utoljára letöltve: 2011.02.19.)

Magony András (2008): Primer energiahordozók helyzete és ellátásbiztonsága Magyarországon. ekh.kvk.uni-obuda.hu/.../8-primer-energiatorozok-helyzete-es-ellatasbiztonsaga-magyarorszagon.html (utoljára letöltve: 2011.03.25.)

Malév: orosz banktulajdonos, üzemeltetés az Aeroflottal. *Népszabadság Online* 2009. január. 24. http://nol.hu/gazdasag/malev_orosz_banktulajdonos_uzemeltetes_az_aeroflottal (utoljára letöltve: 2011.03.05.)

Orbán Viktor a rémálom? *Heti Válasz* 2009. december 03. <http://hetivalasz.hu/vilag/oroszorszag-es-kozep-europa-25449/> (utoljára letöltve: 2011.04.08.)

Orosz állami kézben a Malév. *Hvg.hu* 2009. január 30.
http://m.hvg.hu/hvgfriss/2009.05/200905_oRoSZ_ALLAMI_KEZBEN_A_MALEV_Szov_etsgebe_for (utoljára letöltve: 2011.03.05.)

Pécsi, Kálmán (1994): *Változóban az orosz gazdaság 1991-1994*. Európai Integrációs Tudományos Társaság

Póti, László (1997): From Subordination to Partnership: Hungarian-Russian relations, 1990-1997. *Foreign Policy Papers* 1997/7. 3-15.old.

Póti, László (2003): The Good, the Bad, and the Non-Existent: the Hungarian policy towards Ukraine, Russia and Belarus. In: *Eastern Policy of the Enlarged European Union – A Visegrád Perspective*. Center for Eastern Studies, Warsaw, Slovak Foreign Policy Association, Bratislava. 59–89.old.

Réthy, Sándor (1997): Magyar-orosz kereskedelem 1992-1996 között a két ország gazdasági teljesítményének tükrében. *Közgazdasági Szemle* 1997/10. 896-914.old.

Réthy, Sándor (2000): Magyar-orosz külkereskedelem az 1998. augusztusi válság előtt és után. In: Dimák Márta (szerk.): *Oroszország a világgazdaságban*. Aula: Budapest. 439-473.old.

Sz. Bíró, Zoltán (2005): A magyar-orosz politikai kapcsolatok (1991-2005). In: Szvák Gyula (szerk.): *A magyar-orosz kapcsolatok tizenkét évszázada*. ELTE Ruszisztikai Központ: Budapest 87-91.old.

Sz. Bíró, Zoltán (2008): A Déli Áramlat és a Nabucco. *Nemzet és Biztonság* 2008.április. 23-29.old. neb.kezek.hu/letoltes.php?letolt=40 (utoljára letöltve: 2011.03.20.)

Ülésezik a Magyar-Orosz Gazdasági Együttműködési Kormányközi Bizottság. *Demokrata.hu* 2011. március 16.
http://www.demokrata.hu/cikk/ulesezik_a_magyar_orosz_gazdasagi_egyuttmukodesi_kormanykozi_bizottsag/ (utoljára letöltve: 2011.03.25.)

Van-e energiafegyvere Oroszországnak? (2008). *Nemzet és Biztonság*. 2008. november. 37-49.old. neb.kezek.hu/letoltes.php?letolt=287 (utoljára letöltve: 2011.03.10.)

Weiner Csaba (2004): Oroszország gazdasága a XXI. század elején: Függőség. *MTA VKI Műhelytanulmányok* 60.sz. 2004.július. <http://www.vki.hu/mt/mh-60.pdf> (utoljára letöltve: 2011.02.21.)

Weiner, Csaba (2006): Russian FDI in Central and Eastern European countries. Opportunities and Threats. *MTA VKI Working Papers* Nr. 168. 2006. 1-47.old.

Statisztikák, kimutatások, jelentések

A magyar – orosz gazdasági kapcsolatok alakulásáról (2005).
http://www.ngm.gov.hu/data/cms713928/magyar_orosz.pdf (utoljára letöltve: 2011.03.20.)

Áttekintés a magyar külkereskedelem fő jellemzőiről és aktuális folyamairól (2010).
Nemzetgazdasági Minisztérium.
www.ngm.gov.hu/data/cms670841/kulker_10q1_HUN.pdf (utoljára letöltve: 2011.03.02.)

Áttekintés az aktuális működőtőke-beáramlási folyamatokról (2010). Nemzetgazdasági
Minisztérium. http://www.ngm.gov.hu/feladataink/kulgazd/mukodotoke/fdi_aktualis.html
(utoljára letöltve: 2011.01.22.)

Complex Jogtár. <http://www.complex.hu/>

Cselekedni, most és mindenkiért! A nemzeti közép, a demokratikus koalíció kormányának
programja Magyarország 2002-2006. http://misc.kim.gov.hu/binary/5392_program.pdf
(utoljára letöltve: 2011.02.23.)

E.ON Földgáz Trade Zrt. <http://www.eon-foldgaz-trade.com/cps/rde/xchg/SID-E40BECE4-7CD8D081/eon-foldgaz-trade/hs.xsl/2590.htm> (utoljára letöltve: 2011.04.09.)

Éves jelentés 2009. MOL Zrt <http://www.mol.hu/evesjelentes2009/uzleteink/kutatas-termeles>

International Energy Agency – Statistics:Hungary.
http://www.iea.org/stats/countryresults.asp?COUNTRY_CODE=HU&Submit=Submit

Központi Statisztikai Hivatal – ksh.hu.

http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,447530&_dad=portal&_schema=PORTAL

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1989). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1991). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1992). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1993). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1994). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1995). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1996). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1997). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1998). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (1999). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

KSH Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv (2000). *Központi Statisztikai Hivatal: Budapest*

Lendületben az Ország – A Köztársaság Kormányának Programja az Igazságos és Szabad Magyarorszáért. <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/A9F8F5A7-2925-4F5C-B5A9-36DD260FB892/0/Kormanyprogram.pdf> (utoljára letöltve: 2011.03.25.)

Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma – Nemzetközi Szerződés Nyilvántartó Rendszer (Contractweb). <http://www.kulugyminiszterium.hu/szerzodes/main.aspx>

Magyar Külügyi Évkönyv (1991). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1992). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1993). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1994). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1995). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1996). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1997). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

Magyar Külügyi Évkönyv (1998). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (1999). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (2000). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (2001). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (2002). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (2003). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.02)

Magyar Külügyi Évkönyv (2004). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Külügyi Évkönyv (2005). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Külügyi Évkönyv (2006). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Külügyi Évkönyv (2007). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Külügyi Évkönyv (2008). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Külügyi Évkönyv (2009). *Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*: Budapest
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Kulpolitikai_evkonyvek/nyitoldal.htm (utoljára letöltve: 2011.03.04)

Magyar Nemzeti Bank. <http://www.mnb.hu/Statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok> (2011.03.14)

Magyarország.hu – jogszabálykereső. <https://kereses.magyarorszag.hu/jogszabalykereso>

Nemzetgazdasági Minisztérium, Országismertető: Oroszországi Föderáció.
<http://www.nfgm.gov.hu/feladataink/kulgzd/orszag/azsia?pagenum=2> (utoljára letöltve: 2011.03.22.)

Orosz Statisztikai Hivatal (гедералная служба государственной статистики).
<http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>

Részvényesi érték (2002). *MOL Zrt.* www.mol.hu/repository/118715.pdf (utoljára letöltve: 2011.02.21.)

Tájékoztató Oroszország gazdasági helyzetének és külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásáról (2006). <http://www.gymskik.hu/index.php?id=803> (utoljára letöltve: 2011.02.22.)

Tények a földgázzról. *MOL Zrt.* <http://www.mol.hu/gazkerdes/tarolas.html> (utoljára letöltve: 2011.03.24)

The United Nations Statistics Division of the Department of Economic and Social Affairs – UNDATA. <http://data.un.org/Data.aspx?q=import&d=ComTrade&f=11Code%3a1> (utoljára letöltve: 2011.02.04)

VÁLSÁGKEZELÉS ÉS BIZALOMERŐSÍTÉS - A válságkezelő kormány egyéves cselekvési terve.

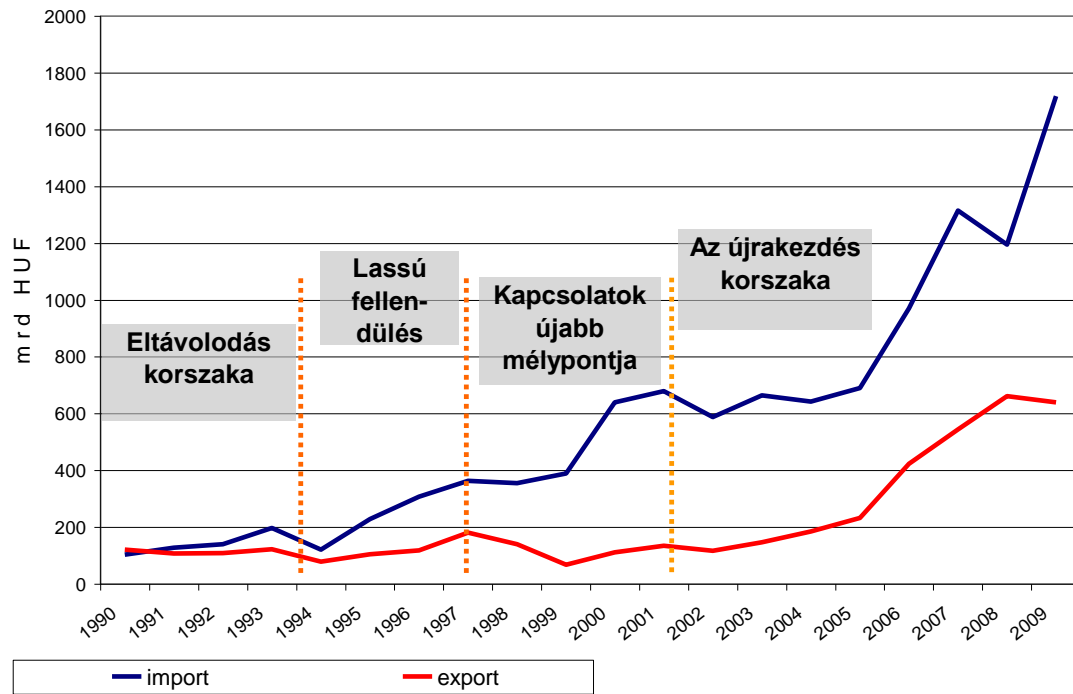
www.mfa.gov.hu/.../valsagkezele_program_2009_04_21_final_korr_kzs.pdf (utoljára letöltve: 2011.04.06.)

World Energy Outlook (1996). *IEA*

www.worldenergyoutlook.org/docs/weo2004/WEO2004.pdf (utoljára letöltve: 2011.02.25.)

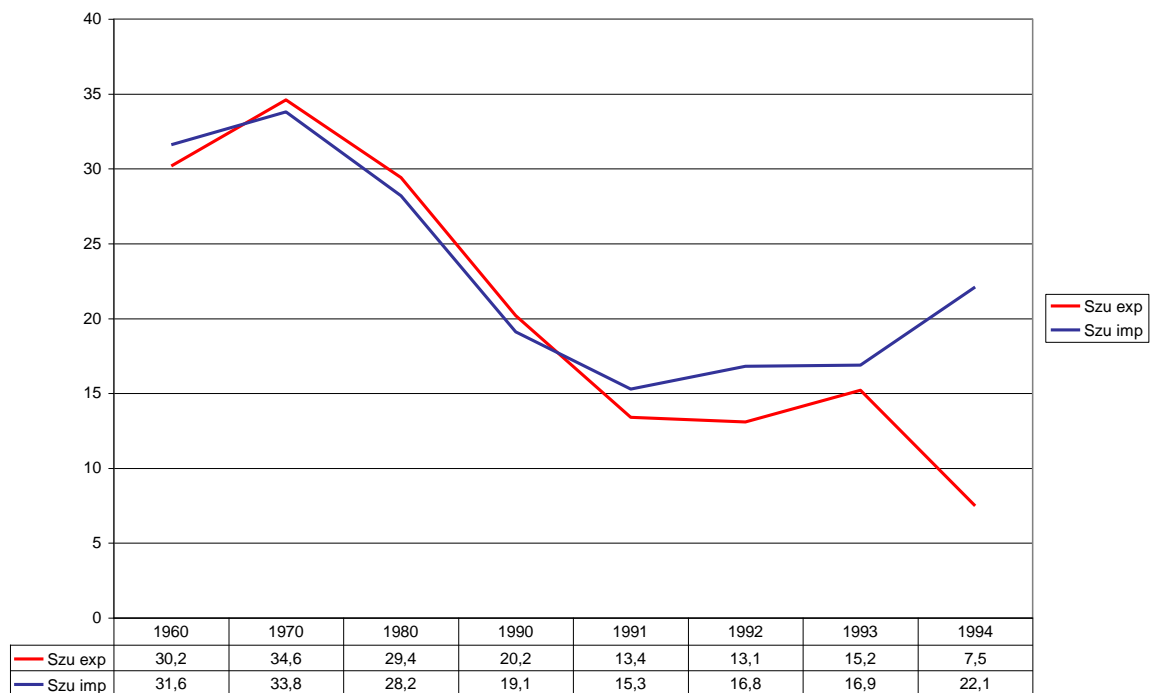
Táblázatok, ábrák

1. ábra A magyar-orosz gazdasági kapcsolatok korszakai

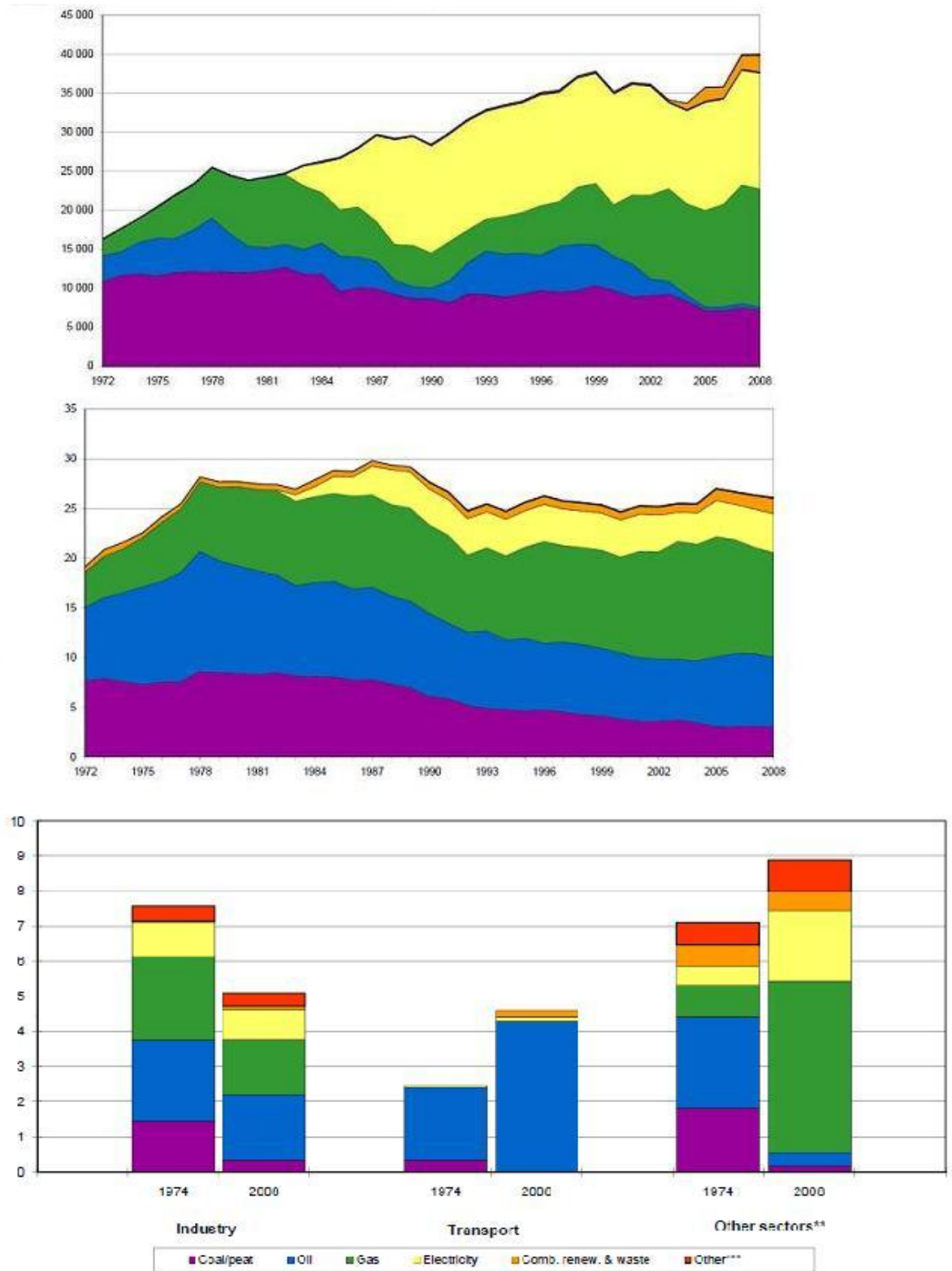
Forrás: Külügyi Statisztikai Évkönyv vonatkozó számai illetve gks.ru és undata.org adatai alapján saját számítások

2. ábra Szovjetunió majd Oroszország illetve piacgazdaságok részaránya a magyar exportból és importból

:Forrás: Külkereskedelmi statisztikai Évkönyv alapján saját számítások illetve Pécsi 1994, 154

3. ábra

Forrás: iea.org

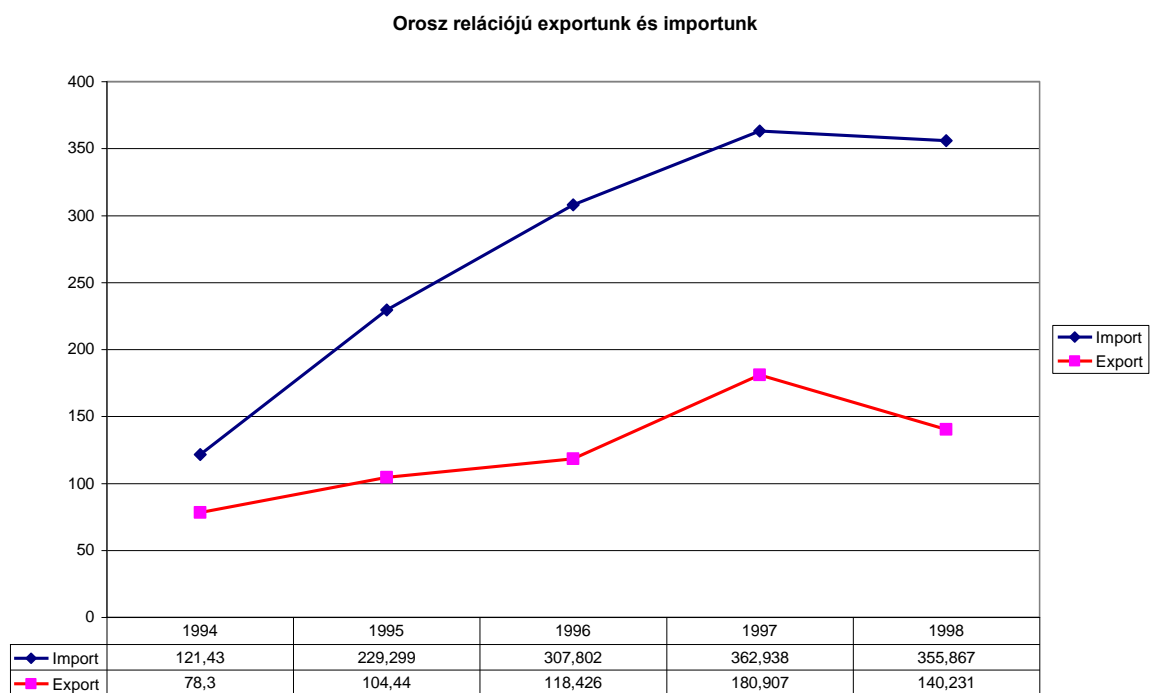

1. Táblázat Az orosz energiahordozók kitermelése és exportja 1993-ban

	% -ban az előző évhez képest (1992)		
	Kitermelés	Export volumen	Jövedelem
<i>Nyersolaj</i>	-14,0	+20,4	-4,0
<i>Földgáz</i>	-3,0zajló	+9,1	-2,7
<i>Szén</i>	-8,0	+6,6	-5,7

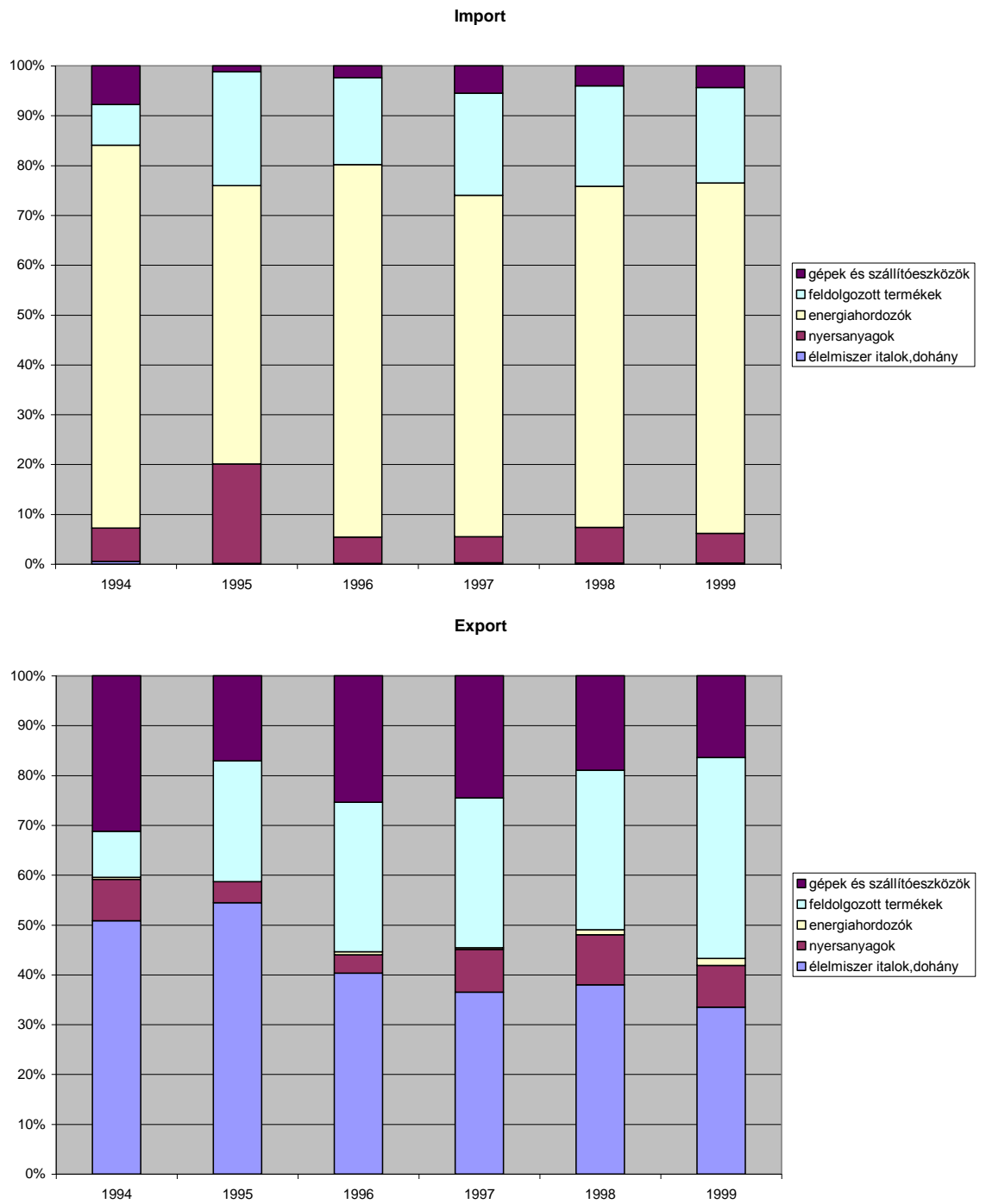
Forrás: Hedlund és Sundström, 1997, 901 és Pécsi, 1994, 150 alapján saját összeállítás

4. ábra

Forrás: Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv vonatkozó számai alapján

5. ábra Orosz relációjú importunk és exportunk áruszerkezete

Forrás: Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyv vonatkozó számai alapján saját összeállítás

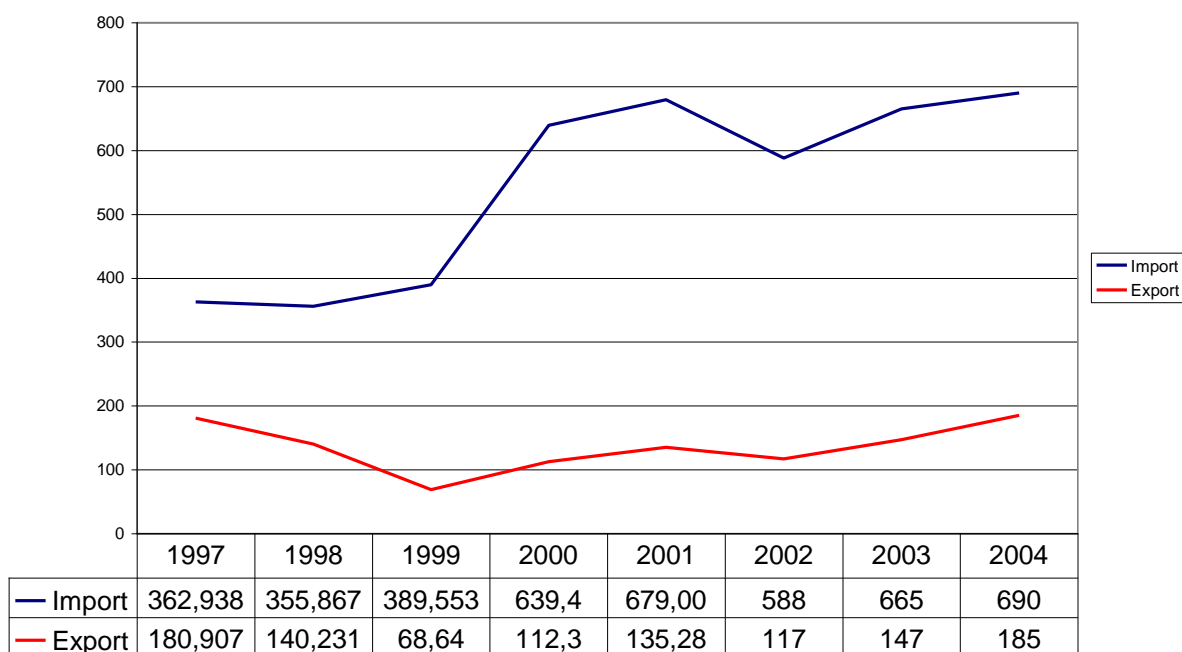
2. Táblázat

	Magyar export (mrd HUF)	Előző év I-VII hó %
<i>Augusztus</i>	8,5	55,4
<i>Szeptember</i>	2,1	13,7
<i>Október</i>	3,6	23,4
<i>November</i>	5,4	35,4
<i>December</i>	8,4	54,6

Forrás: Réthi 2001: 453 alapján forintbázisra átszámolva

6. ábra

Az orosz relációjú kereskedelmünk 1997-2004

Forrás: ksh.hu adatai alapján saját számítások

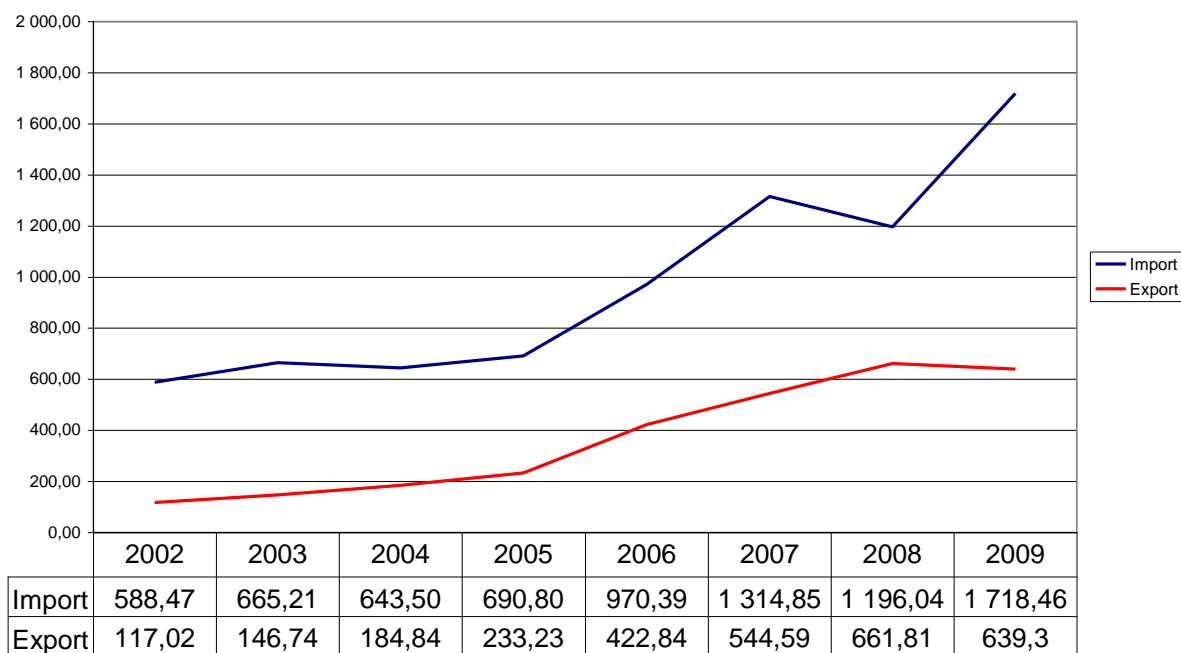
3. Táblázat A teljes orosz import és a magyar orosz relációjú export változása

1997/1999	1997/1999	1999/2000	1999/2000	2000/2001	2000/2001	2001/2002	2001/2002
Teljes orosz import	Magyar export	Teljes orosz import	Magyar export	Teljes orosz import	Magyar export	Teljes orosz import	Magyar import
44,6	37,9	111,6	164,1	123,55	120,48	110,2	86,6

Forrás: data.un.org illetve ksh.hu és Külkereskedelmi Statisztika Évkönyv alapján saját számítások

7. ábra

Orosz relációjú külkereskedelmünk 2002-2009

Forrás: ksh.hu adatai alapján saját összeállítás

4. Táblázat Az orosz export és import változása

	003	004	005	006	007	008	009
	Bln. USD						
Ex port	33.7	81.6	41.5	01.2	51.9	67.6	01.7
Im port	7.3	5.6	8.7	37.8	99.8	67.1	67.5
As percentage of the previous year							
OF Export	25.2	35.9	33.0	24.8	16.8	32.9	4.5
OF Import	24.2	31.8	30.6	39.6	45.0	33.7	2.7
M O Export	20,4	20,5	20,7	44,8	22,35	17,1	8,9

Forrás: ksh.hu és gks.ru alapján saját számítások

5. Táblázat

	A ntall – és Boross kormán y	H orn- kormán y	O rbán- kormán y	Me dgyessy- kormány	Gy urcsány- kormány
<i>államfő/kormányfő/kormányfő-helyettesi</i>	2	2	0	4	8
<i>miniszteri/miniszter helyettesi</i>	1 2	1 3	1 1	10	15
<i>államtitkári/helyettes államtitkári</i>	2	3	4	2	3
<i>parlamenti</i>	0	0	1	0	0
<i>Tagállami</i>	1	0	0	2	0
ÖSSZESEN	1 7	1 8	1 6	18	26
<i>Ebből gazdasági</i>	2	7	6	8	11

Forrás: Magyar Külügyi Évkönyv vonatkozó számai alapján saját összeállítás